

Česko-americký seminář o civilně-vojenských vztazích

Ve dnech 28. března až 1. dubna 1994 byl v Praze uspořádán česko-americký seminář sponzorovaný Velvyslanectvím Spojených států amerických v České republice. Připravili jej specialisté z Fakulty pro otázky národní bezpečnosti Postgraduální školy vojenského námořnictva v Monterey v Kalifornii.

Jeho důležitost v současné etapě vývoje nové demokracie v České republice a jejího vztahu k otázkám obrany byla zdůrazněna i v zahajovacím vystoupení ministra obrany ČR Antonína Baudyše a v projevu velvyslance Spojených států amerických v ČR Adriana A. Basory.

Semináře se zúčastnili představitelé branně-bezpečnostního výboru Poslanecké sněmovny ČR, Ministerstva obrany ČR a Ministerstva zahraničních věcí i vědeckých institucí v oblasti mezinárodních vztahů.

Klíčové body semináře byly formulovány do šesti základních otázek:

- ① Proč civilní kontrola? Na jaké bázi se zakládá legitimita civilní kontroly nad ozbrojenými silami a jaké implikace s sebou nesou civilně-vojenské konflikty a role parlamentu?
- ② Co je to profesionální armáda? Jaké funkce a úkoly by měla plnit armáda v demokratickém státě, jakým je Česká republika, za předpokladu všeobecných bezpečnostních trendů v Evropě a jinde?
- ③ Jak civilisté někdy rozněcují civilně-vojenské konflikty a podkopávají řádné, efektivní fungování ozbrojených sil? Jakou odpovědnost nesou civilisté za to, aby se společně s armádními důstojníky podíleli na řešení konfliktů?
- ④ Jakou roli hrají sdělovací prostředky při zpravodajství o otázkách obrany, a jak může demokracie zvládat konflikty mezi vládou a tiskem?
- ⑤ Jakou roli by měl parlament a civilní představitelé v procesu povyšování důstojníků? Jak lze zachovat civilní kontrolu bez zpolitizování důstojnického sboru?
- ⑥ Jak by měl parlament, civilní představitelé a armáda jednat o rozpočtu na obranu? Jak sloučit rozhodující postavení civilní autority s potřebou vojenské odbornosti v otázkách rozpočtu, zejména v období omezených finančních zdrojů a strategické nejistoty?

Uvedené otázky byly na semináři projednávány ve vzájemných souvislostech nikoliv v tomto pořadí.

Metodicky byl seminář veden formou krátkých, 30 až 40minutových přednášek, následovaných bezprostřední volnou diskusí účastníků semináře. Přednášející byli vesměs profesori amerických univerzit, zabývající se problematikou bezpečnosti a civilně-vojenských vztahů. Pozoruhodné přitom bylo, že ani oni neměli ve všech detailech jednotný názor a připouštěli námítky jak svých kolegů, tak i ostatních účastníků. Seminář byl tedy charakterizován naprostou volnou a otevřenou výměnou názorů na všechny projednávané otázky.

Jeho vyvrcholením byly skupinové hry k nejzávažnějším problémovým okruhům. K tomuto účelu byly vytvořeny čtyři skupiny účastníků, vedené jednotlivými moderátory z počtu přednášejících. Složení skupin bylo úmyslně různorodé, aby bylo zabezpečeno komplexní posouzení problematiky z různých úhlů pohledu. V každé z nich byli jak představitelé parlamentu, tak i ministerstev obrany a zahraničních věcí, jakož i vědeckých institucí. Skupina po prodiskutování zadaného úkolu připravila společné stanovisko, které pak její mluvčí přednesl na plenárním zasedání semináře.

Uvedené skupinové hry byly zaměřeny na tři hlavní oblasti:

♦ **Parlament, ministerstvo obrany a dohoda mezi vládami o podmínkách dislokace cizích ozbrojených sil.**

Tato otázka byla diskutována na příkladu fiktivního státu, podobajícího se svými základními parametry malému státu postkomunistické Evropy.

Výsledek by se dal krátce shrnout do konstatování, že v daném případě je rozhodující úloha legislativy, tj. parlamentu a ostatní orgány mají spíše úlohu plánovací a zabezpečující. Byl zdůrazněn bezjaderný statu území státu a rozdíl mezi spoluprací v oblasti organizace a provedení krátkodobých cvičení a dlouhodobější dislokací. Vše by mělo být v souladu se základní koncepcí bezpečnostní politiky státu a jeho mezinárodními závazky. V této oblasti byl dosti podrobně posouzen i problém bezpečnostních rizik a jejich možného vývoje v dohledné budoucnosti.

♦ **Diplomatická a strategická rizika udržování míru v dnešním nebezpečném světě.**

V této hře šlo prakticky o problematiku řešení konfliktů resp. jejich urovnání cestou působnosti OSN a hlavních poskytovatelů ozbrojených sil, tj. velkých států nebo koalic. Přitom se projevil určitý nedostatek praktických zkušeností účastníků semináře a jejich názory obsahovaly jen málo konkrétních impulzů. I zde však v podstatě převládl názor o jediné mezinárodně-právní kompetenci OSN, která pověřuje ozbrojené síly států nebo koalic konkrétními úkoly při řešení konfliktních situací kdekoli na světě a stanoví jejich mandát. Při plnění těchto úkolů pak mohou působit velitelské a logistické struktury pověřených států nebo koalic. Samostatné vytvoření štábu a jednotek rychlého zasazení v podmínkách současné, hlavně finanční situace OSN, se nepovažovalo za reálné. Pokud se týká kompetencí pro přijetí takového úkolu, byla opět hlavní úloha přisuzována legislativním orgánům států jako hlavním nositelům jejich suverenity.

♦ Tvorba rozpočtu na obranu.

Tato hra byla považována za nejkonkrétnější a pro řadu účastníků byla i nejzajímavější. Měla však též jeden nedostatek v tom, že její původní zadání zahrnovalo celý státní rozpočet s vyjádřením relací rozpočtu na obranu k němu. Vzhledem ke složení účastníků se to však ukázalo jako příliš rozsáhlé, a proto se skupiny zaměřily především na tvorbu rozpočtu pro obranu.

Výsledkem byl poznatek o neodmyslitelné vazbě na celkovou ekonomickou situaci státu a na nutnost stanovení priorit státních výdajů s nutnou perspektivností. Právě to se týká **rozpočtu na obranu, který nemůže být stanoven pouze vzhledem k okamžité mezinárodní bezpečnostní situaci, ale musí předvídat možná bezpečnostní rizika.** Ozbrojené síly a obranu vůbec není totiž možné vybudovat v krátkých lhůtách a reagovat na vznik ohrožení až tehdy, když začne být aktuální.

Kromě toho stát musí mít na paměti i nutnost alespoň částečné soběstačnosti v některých oblastech přípravy k obraně. Znamená to ponechat si určitou vojenskoprůmyslovou a vědeckotechnickou základnu a rozumně ji využívat nejen pro vlastní obranu, ale i k podílu na obchodní výměně v mezinárodním měřítku.

Jako podstatné bylo rovněž uznáno hledisko možných úkolů ozbrojených sil, vycházejících jak z mezinárodní situace, tak i celkových možností malého státu. Zde kromě klasických úkolů ozbrojených sil (odražení vnějšího agresora, vyjádření suverenity státu) došli účastníci k závěru o nutnosti mezinárodně-právního zajištění bezpečnosti státu cestou účasti v mezinárodních bezpečnostních strukturách a plnění dílčích úkolů v nich, ale také o možné nevyhnutelnosti pomoci ozbrojených sil v případě velkých živelních pohrom, nezvládnutelných běžnými silami a prostředky, nebo sociálních otřesů, kdy by mohla být ohrožena celá odvětví národního hospodářství. Diskutován byl i možná případ ozbrojené migrace včetně nálehavých protiakcí.

Za jedno z přednostních kritérií tvorby obranného rozpočtu byly považovány výdaje na dosažení postupné kompatibility armády s armádami západních aliancí. Roční rozpočet však může obsahovat pouze jejich skromnou část, kde bude mít přednost školení důstojnického sboru, systémy velení, řízení a kontroly a logistika. Zásadní přezbrojení se v krátkém časovém horizontu považovalo za nereálné.

Kromě uvedených her lze konstatovat, že vcelku došlo ke shodě názorů v oblasti priority civilní kontroly ozbrojených sil jako předpokladu stabilní demokratické společnosti i základních kritérií výstavby a zajištění funkce ozbrojených sil v kontextu zahraniční i vnitřní politiky státu.

Jako poněkud nezvyklý se však pro účastníky semináře jevil systém povyšování důstojníků v ozbrojených silách USA, kde má Kongres Spojených států rozhodující i když namnoze formální slovo a je zatížen obrovským rozsahem nutné dokumentace, vyplývající z velikosti a složitosti ozbrojených sil světové velmoci. Takový systém by asi nebylo výhodné aplikovat na zcela jiné poměry v malém stře-doevropském státě.

Celkově lze považovat seminář za velmi úspěšný, provedený nekonvenčními metodami na vysoké věcné i myšlenkové úrovni. Přispěl k tříbení názorů účastníků na řešení základních problémů obrany státu v mezinárodních souvislostech. Byl uskutečněn právě v době, kdy v České republice probíhá příprava základních východisek pro stanovení koncepce obranné politiky státu v nových podmínkách a ukázal potřebu nekonvenčního a pružného přístupu k jejímu řešení. Ukázal ovšem i to, že tyto přístupy a koncepce nemohou být učiněny jednou provždy a vyžadují pružnou reakci na zásadní změny v mezinárodních vztazích i ekonomice. Právě to lze považovat za jeden z nejdůležitějších poznatků semináře.

Lze si jen přát, aby takový způsob vedení seminářů a stanovení jejich náplně se ujal i u nás vždy, když jde o závažné problémy existence a zajištění hladkého chodu státní správy v oblasti obrany s konečným cílem zajištění co nejlepších podmínek pro život a prosperitu jeho občanů.

Ing. Milan Štembera, CSc.